

cywilnego nie została rozszerzona o zasady zawierania umów, prawa i obowiązki wynikające z ograniczonej i pełnej zdolności do czynności prawnych (program zakłada jedynie znajomość tych terminów), odpowiedzialność cywilną za czyny zabronione czy prawo konsumenckie (każdy jest konsumentem). Pominęto też inne ważne zagadnienia: prawa kobiet, prawo autorskie, problematykę ochrony danych osobowych czy kwestie związane z przemocą emocjonalną, zwłaszcza *bullying* i *cyberbullying*.

Istotne jest pytanie, kto może i powinien uczyć prawa w szkołach.

Zdaniem części ekspertów nauczyciele „wiedzy o społeczeństwie” nie są odpowiednio przygotowani do prowadzenia edukacji prawnej. Powinni być oni **przeszkoleni przez prawników**. Argumentem wzmacniającym to przekonanie jest brak elementów prawa (lub są one bardzo okrojone) w podstawach programowych studiów nieprawniczych. Na studiach przyszli nauczyciele stykają się co najwyżej z prawem oświatowym. Ponadto szkoły wyższe rzadko oferują kierunek studiów czy studia podyplomowe dotyczące edukacji obywatelskiej czy wiedzy o społeczeństwie.

Jednak, zdaniem innych ekspertów, nauczycielowi „wiedzy o społeczeństwie” **wystarczy podstawa programowa, materiały przygotowujące do zajęć, podręcznik**. Towarzyszy temu przekonanie, że realizacja podstawy w zakresie edukacji prawnej nie jest szczególnym wyzwaniem dla systemu edukacji. Nauczyciel WOS jest naturalnym kandydatem na edukatora prawnego i nie potrzebuje specjalnego przygotowania prawnego. Wymogi nowej podstawy programowej to nie są informacje czy wiedza, której nauczyciel, niebędący prawnikiem, nie jest w stanie we właściwy sposób przekazać uczniowi. Ekspersi wywodzący się ze środowiska pedagogicznego twierdzą, że nie ma potrzeby angażowania prawników ani w roli edukatorów prawnych, ani jako osób szkolących nauczycieli WOS-u. Istotnym argumentem przeciwko zatrudnianiu prawników jako nauczycieli jest ich akademickie podejście (skupialiby się na detalach prawnych ważnych z ich perspektywy, ale nieprzydatnych pod kątem matury z WOS-u).

Zgodnie z przepisami **prawa w szkołach systematycznie mogą uczyć tylko nauczyciele**. W jaki zatem sposób prawnik może przydać się w szkolnej edukacji? Dobrym uzupełnieniem regularnych lekcji WOS byłyby np. **spotkania z prawnikami-profesjonalistami. Prawnicy (lub studenci prawa) mogą pełnić rolę pomocniczą wobec nauczyciela, ale niekoniecznie**

powinni uczyć prawa w szkołach. Warto rozważyć natomiast pomysł, żeby prawnicy **uczyli prawa w ramach zajęć pozalekcyjnych**: takie rozwiązanie ma wiele plusów: (1) zajęcia będą kierowane do uczniów, którzy są naprawdę zainteresowani, (2) prawnicy mogą uczyć tego, co uważają za ważne i przydatne, (3) uczniowie na regularnych, szkolnych zajęciach z WOS-u zajmą się tym, co z ich perspektywy jest najważniejsze — przygotowaniem do egzaminu pod kątem przedmiotów preferowanych przez uczelnie, a na zajęciach pozalekcyjnych mogą poszerzać swoją wiedzę bezinteresownie — bez troski o ocenę, która liczy się przy zdawaniu na studia.

Edukacja prawna: zagrożenia i szanse

Co utrudnia prawidłowo prowadzoną edukację prawną? Na pewno nie sprzyjają jej szybkie i częste zmiany prawa, które wymagają od nauczycieli stałej czujności, elastyczności i nieustannej edukacji własnej. Zagrożeniem jest także występujący w Polsce brak szacunku dla prawa. Niedobry przykład dają tu, bywa, także osoby publiczne, politycy. W takiej atmosferze czasem nie jest łatwo tłumaczyć dzieciom i nastolatkom, jak ważne są znajomość i szacunek dla prawa. Utrudnieniem jest także brak wystarczającego wsparcia dla nauczycieli prowadzących edukację prawną oraz, czasem, ich niechęć do pogłębiania wiedzy.

Wydaje się jednak, że w kwestii edukacji prawnej więcej przed nami szans niż zagrożeń. **Ogromną szansą jest przede wszystkim nowa podstawa programowa przedmiotu WOS**. Edukacji prawnej sprzyja też szeregi innych czynników. Należą do nich wszystkie proedukacyjne działania podejmowane od dawna przez organizacje pozarządowe, instytucje rządowe i samorządowe oraz podmioty prywatne. Dały one podwaliny do rozpoczęcia edukacji systemowej. Korzystna jest także znacząca rola samorządów gminnych i powiatowych w systemie władzy: obywatel jest bliżej tworzenia prawa i instytucji je tworzących, co daje poczucie, że może mieć realny wpływ na jego kształt. Decentralizacja w oświacie powoduje z kolei, że można tworzyć rady rodziców, rady szkoły i współuczestniczyć w kształtowaniu pewnych reguł na poziomie szkoły, czyli tworzyć prawo na potrzeby małej społeczności. Pomocny w edukacji prawnej jest też szeroki dostęp do informacji: zarówno informacji publicznej, jak i wszelkiego rodzaju wiedzy czy informacji prawnej, którą można znaleźć w internecie.

Jakość edukacji prawnej zależy będzie od kilku elementów:

1. ram funkcjonowania, czyli podstawy programowej,
2. szczegółowych programów nauczania i materiałów do zajęć (w tym podręczników i scenariuszy dla nauczycieli),
3. przygotowania nauczycieli (w tym szkoleń),
4. wykorzystania doświadczeń i potencjału polskich organizacji pozarządowych,
5. wykorzystania zaangażowania prawników.

Niniejszy biuletyn został opracowany przez INPRIS – Instytut Prawa i Społeczeństwa, który odpowiada za treść niniejszego dokumentu. Biuletyn powstał na podstawie badania zrealizowanego przez zespół w składzie: dr Dagmara Woźniakowska-Fajst, Monika Stec, Joanna Śliwa. Tekst biuletynu opracowała Dagmara Woźniakowska-Fajst przy współpracy Grzegorza Wiaderka (INPRIS). Więcej informacji można znaleźć w publikacji INPRIS: „Edukacja prawna — możliwości, szanse, bariery” (Dagmara Woźniakowska-Fajst przy współpracy Moniki Stec i Joanny Śliwy). Projekt był sfinansowany przez Instytut Spraw Publicznych w ramach Programu „Obywatel i Prawo VI” finansowanego przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności.

INPRIS

Instytut Prawa i Społeczeństwa

www.inpris.pl

INPRIS – Instytut Prawa i Społeczeństwa
ul. Szpitalna 5/5
00-031 Warszawa
Tel. +48 22 465 82 92
Fax +48 22 828 91 29
inpris@inpris.pl

INPRIS

Instytut Prawa i Społeczeństwa

ANALIZY
I REKOMENDACJE

czerwiec 2012

Edukacja prawna obywateli – możliwości, szanse, bariery

Od wielu lat pojawiają się liczne głosy o niskiej świadomości prawnej polskiego społeczeństwa. Edukacja prawna jest w demokratycznym społeczeństwie bardzo potrzebna, bowiem obywatel, który nie ma podstawowej wiedzy prawnej, nie rozumie w pełni rzeczywistości, która go otacza, i nie jest w stanie poradzić sobie w różnych sytuacjach. Od roku szkolnego 2012/2013 edukacja prawna będzie obowiązkowa dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych w ramach przedmiotu „wiedza o społeczeństwie”. Spełniono tym samym postulat sformułowany przez organizacje pozarządowe i środowiska prawnicze. Dla zapewnienia wysokiego poziomu edukacji prawnej konieczne jest jednak wsparcie merytoryczne nauczycieli. Warto do tego wykorzystać istniejący dorobek i wieloletnie doświadczenia organizacji pozarządowych, aktywnych w obszarze edukacji prawnej, oraz zaangażowanie środowiska prawniczego. Edukacja prawna w szkole to jednak za mało, trzeba także rozwijać i promować inne inicjatywy edukacyjne w dziedzinie znajomości prawa, adresowane do osób w różnym wieku z różnych grup społecznych.

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI DOTYCZĄCE OBECNEGO STANU EDUKACJI PRAWNEJ

- Od początku lat 90-tych powstawały liczne **materiały edukacyjne i publikacje** wspierające edukację prawną. Wydawane w tradycyjnej formie, miały często niskie nakłady, jednak dzisiaj szansą na ich upowszechnienie jest internet. Dużą ich zaletą jest różnorodność — są to m.in. ulotki, poradniki, książki. Często nie są jednak aktualizowane, a prawo zmienia się stale. Niekiedy są napisane trudnym hermetycznym językiem.
- **Szkolenia z zakresu prawa** dla obywateli mają w Polsce także wieloletnią tradycję. W ostatnim dwudziestolecu powstało i rozwinęło się wiele takich inicjatyw edukacyjnych. Były one początkowo podejmowane przez organizacje pozarządowe. W ostatnich latach wyraźnie wzrasta świadomość konieczności edukacji prawnej, stąd zajmują się nią także instytucje samorządowe, rządowe oraz środowiska prawników. Edukacja prawna dla młodzieży licealnej prowadzona jest także przez studentów wydziałów prawa. Rozwojowi edukacji prawnej w Polsce towarzyszyło też stale podpatrywanie ciekawych doświadczeń zagranicznych. Przykładami rozwiniętych programów edukacji prawnej są projekty typu Street Law („Prawo na co dzień”) czy Młodzieżowa Wszechnica Praw Obywatelskich. W efekcie licznych działań powstał znaczny potencjał edukacyjny: grupa kompetentnych trenerów oraz liczne materiały edukacyjne, scenariusze, metodyka.
- W ostatnich latach także coraz liczniejsi **prawnicy** oferują jako wolontariusze swój czas w ramach projektów edukacji prawnej. W taką działalność angażują się zwłaszcza radcy prawni, ale też adwokaci i sędziowie. Ten poważny potencjał mógłby być jednak lepiej wykorzystywany. Prawnicy prowadzą zazwyczaj krótkie lekcje dla młodzieży. Dodatkowy efekt, zarówno merytoryczny, jak i związany ze skalą tych działań, dałoby wykorzystanie prawników do szkoleń nauczycieli przedmiotu „wiedza o społeczeństwie”, w ramach którego umieszczono edukację prawną.
- Ogromnym sukcesem jest zatwierdzenie **nowej podstawy programowej** nauczania, która zakłada obowiązkową edukację prawną dla wszystkich uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych (w ramach przedmiotu WOS — „wiedza o społeczeństwie”). To ważny krok w kierunku zaplanowanej, systemowej i konsekwentnej edukacji prawnej obywateli. Program ma dwa zakresy: podstawowy, obejmujący wszystkich uczniów, oraz rozszerzony, adresowany do osób, które będą zdawać WOS na maturze.

REKOMENDACJE

- Ministerstwo Edukacji Narodowej, ustalając podstawy programowe, oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji, kształcąc nauczycieli i przygotowując materiały dla nich, powinny przyjąć, że edukacja prawna wchodzić ma w zakres kształcenia ustawicznego każdego obywatela. Jej elementy wprowadzane są już w edukacji przedszkolnej, powinna być dalej kontynuowana na każdym etapie edukacji szkolnej.
- Aby edukacja prawna była skuteczna, musi być przede wszystkim powszechna i dostępna dla każdego. W szczególności wszystkie instytucje publiczne, oraz te wydające środki publiczne, powinny opracowywane materiały edukacyjne, poradniki i scenariusze, publikować w internecie i na bieżąco aktualizować.
- MEN i Ośrodek Rozwoju Edukacji, we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości i samorządami zawodów prawniczych, powinny wykorzystać kompetencje — i chęć do pracy wolontarystycznej — prawników do szkoleń „kaskadowych”: czyli szkoleń nauczycieli i edukatorów, aby dać im lepsze kwalifikacje do uczenia prawa. Umożliwi to dotarcie z wiedzą prawną do znacznie szerszego grona odbiorców. Szkolenia prowadzone przez samych prawników mogą mieć jedynie charakter uzupełniający.
- Na szczególną uwagę zasługuje edukacja prawna adresowana do uczniów szkół ponadgimnazjalnych — ostatnia zmiana podstawy programowej to początek systemowego podejścia do nauki prawa wszystkich obywateli. To jednak nie wystarczy. MEN i Ośrodek Rozwoju Edukacji muszą tak zorganizować przygotowanie nauczycieli, żeby edukacja prawna była rzetelna i interesująca dla uczniów. Aby w pełni wykorzystać tę szansę, konieczne jest wzmocnienie potencjału nauczycieli poprzez wsparcie merytoryczne: szkolenia i różnego rodzaju materiały (podręczniki, scenariusze, metodyka).
- Aby ułatwić nauczycielom prowadzenie edukacji prawnej, należy otoczyć ich opieką merytoryczną. Powinna ona mieć umocowanie instytucjonalne: odpowiedzialność za wspieranie nauczycieli „wiedzy o społeczeństwie” należy do Ministerstwa Edukacji Narodowej (poprzez Ośrodek Rozwoju Edukacji). Pożądana jest tu — naszym zdaniem — współpraca Ministerstwa Sprawiedliwości. Najbardziej efektywne wydaje się wykorzystanie istniejącej już platformy internetowej wspierającej nauczycieli. Na stronie internetowej mogłyby być umieszczane bieżące aktualizacje ważnych informacji prawnych, materiały pomocnicze (na przykład zgromadzone w jednym miejscu poradniki prawne czy scenariusze zajęć o prawie, które dziś są porozrzucane w sieci), filmy edukacyjne, a także odpowiedzi na pytania nauczycieli.
- Należy także podjąć badania dotyczące różnych aspektów edukacji prawnej. Instytut Badań Edukacyjnych we współpracy z MEN-em powinien zbierać doświadczenia zaangażowanych instytucji i badać skuteczność podejmowanych działań edukacyjnych.
- Nowa podstawa programowa słusznie akcentuje konieczność prowadzenia edukacji prawnej przy użyciu interaktywnych metod nauczania. Nauczyciele mają już duże doświadczenie w pracy tymi metodami. Ważne jest natomiast wzmacnianie ich potencjału poprzez pokazywanie specyficznych dla edukacji prawnej aktywnych form nauczania (np. symulacje rozpraw sądowych czy gry szkoleniowe o procesie legislacyjnym).
- Potrzebne jest **powołanie nieformalnej koalicji, w celu podjęcia współpracy instytucji rządowych, samorządowych, organizacji nauczycielskich i organizacji pozarządowych oraz uczelni wyższych na rzecz rozwoju i wzmacniania edukacji prawnej w Polsce**. Zadaniem takiej koalicji byłaby analiza potrzeb nauczycieli zajmujących się edukacją prawną, oraz przegląd zasobów organizacji i instytucji w zakresie materiałów do edukacji i informacji prawnej.

Definicja edukacji prawnej

Przez **edukację prawną** należy rozumieć wszelkiego rodzaju inicjatywy adresowane do różnych grup społecznych, mające na celu **podniesienie wiedzy i świadomości prawnej**. Edukacja prawna może być prowadzona za pomocą wydawnictw (podręczniki, broszury), szkoleń, adresowanych do konkretnych grup odbiorców, i działań, które mają na celu szkolenia „kaskadowe” (szkolenia nauczycieli i edukatorów wraz z dostarczeniem im narzędzi koniecznych do prowadzenia zajęć w postaci np. scenariuszy lekcji czy filmów edukacyjnych). Celem edukacji prawnej jest nie tylko przekazanie podstawowej wiedzy z dziedziny prawa, ale także pewnych postaw, takich jak świadomość swoich praw oraz zdolność upominania się o nie. Bardzo ważne jest także kształcenie umiejętności praktycznych. W rezultacie słuchacz powinien znać podstawowe zasady prawne i wiedzieć, jak i gdzie może pogłębić swoją wiedzę, gdy stanie się to konieczne.

Częścią edukacji prawnej jest także zorganizowana **informacja prawna**. Tą drogą obywatel powinien pogłębiać swoją wiedzę prawną w sytuacji, gdy zmagają się z jakimś konkretnym problemem. Informacji prawnej służą przede wszystkim mniejsze wydawnictwa (broszury, ulotki informacyjne, poradniki), bezpłatne porady prawne i obywatelskie oraz informacje dostępne na różnych stronach internetowych.

Edukacja prawną nie jest natomiast poradnictwo prawne (kiedy osobie udziela się pomocy prawnej w konkretnej sprawie) czy **edukacja prawnicza**, jej adresatami są bowiem profesjonalści: prawnicy i studenci prawa.

Połączenie edukacji prawnej z informacją prawną i poradnictwem prawnym tworzy spójny system

Pierwszym etapem jest **edukacja**, dzięki której obywatel zna ogólne zasady prawne. Gdy już ma generalną świadomość prawną, a pojawi się potrzeba rozwiązania konkretnego problemu, pomocna okaże się **informacja**, by mógł pogłębić wiedzę w pożądanym kierunku. Gdy tak zdobyta wiedza okaże się niewystarczająca, włączony jest kolejny element, to jest **poradnictwo**.

edukacja
prawna

informacja
prawna

poradnictwo
prawne

świadomość
prawna
społeczeństwa

Cel i zakres badania

Od lat działania z zakresu edukacji prawnej miały charakter rozproszony i prowadzone były na stosunkowo małą skalę. Jednak postulaty dotyczące upowszechnienia edukacji prawnej doczekały się dzisiaj realizacji. Od nadchodzącego roku szkolnego

2012/2013 blok poświęcony edukacji prawnej wchodzi w zakres obowiązkowego nauczania w ramach przedmiotu „wiedza o społeczeństwie”.

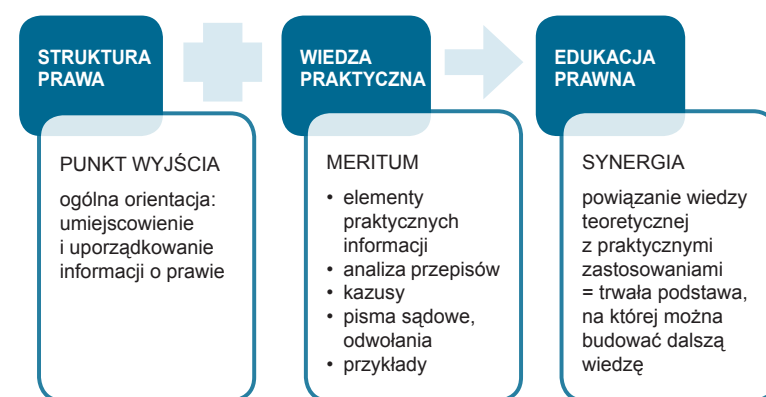
Badanie INPRIS objęło przegląd krajowych inicjatyw dotyczących edukacji prawnej, ich mocnych i słabych stron. Przyglądaliśmy się też wybranym doświadczeniom zagranicznym. Analizowaliśmy dokumenty, materiały edukacyjne, opracowania tematyczne oraz strony internetowe. Przyjrzelśmy się też dokładnie nowej podstawie programowej, zastanawiając się, jakie niesie szanse i jakie mogą być jej braki. Nasze opinie i tezy weryfikowaliśmy w wywiadach pogłębionych z przedstawicielami wybranych instytucji publicznych i organizacji pozarządowych, których zadania lub działalność mają związek z edukacją prawną (osiem wywiadów).

Metodyka prowadzenia edukacji prawnej

W nauczaniu najskuteczniejsze są metody aktywizujące słuchaczy. W nowej podstawie programowej nacisk został położony na interaktywne metody nauczania. Podstawa programowa zachęca do korzystania z konkretnych metod: projekt edukacyjny, debata, wchodzenie w rolę, spotkania (z osobami, które reprezentują prawo), badania, analizy, angażowanie się w lokalne inicjatywy społeczno-obywatelskie, prowadzenie samorządów szkolnych czy *happening*. Ten przykładowy katalog metod zdecydowanie należałoby rozszerzyć chociażby o bardzo skuteczną i sprawdzoną metodę symulacji rozprawy sądowej.

Szansą na uczynienie edukacji prawnej ciekawszą dla młodzieży jest powszechny dostęp do internetu. Odpowiednie programy internetowe mogą być wykorzystywane jako kolejne narzędzie nauki. Pomocne są wszystkie inicjatywy z zakresu *e-learning*.

Idealny model nauczania prawa powinien zawierać wiadomości teoretyczne i dawać ogólne pojęcie o prawie w powiązaniu z konkretną wiedzą praktyczną.

Edukacja prawna do 2012 roku

Eksperti, specjaliści edukatorzy i prawnicy są zgodni, że **dotychczas edukacja prawna w Polsce nie była prowadzona w sposób systematyczny**. W efekcie przeciętni obywatele nie znają prawa, nie mają także nawyku korzystania z pomocy prawnika. W Polsce podejmowane są cenne działania zarówno przez organizacje pozarządowe, instytucje rządowe i samorządowe, jak i podmioty prywatne. Są to jednak działania niezależne od siebie i nieskoordynowane. Trudno także zauważyć jakąś systematyczną, efektywną współpracę lub wymianę doświadczeń pomiędzy tymi instytucjami i organizacjami.

Organizacje pozarządowe prowadzą edukację prawną polegającą na wydawaniu publikacji i szkoleniach nie tylko dla dzieci i młodzieży, ale także dla odbiorców szczególnych (np. samotne matki, ofiary przemocy domowej, osoby bezdomne, uchodźcy, osoby odbywające karę pozbawienia wolności). Organizacje angażują się także w szkolenie osób, którym wiedza prawna jest potrzebna w pracy zawodowej (należą do nich policjanci, urzędnicy, działacze organizacji pozarządowych, kuratorzy sądowi, doradcy obywatelscy, pracownicy społeczni czy funkcjonariusze więzienni).

Edukacją prawną zajmują się m.in.: Centrum Edukacji Obywatelskiej, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych czy *Amnesty International*. Efektem prowadzonych od lat przez organizacje pozarządowe działań edukacyjnych jest znaczny potencjał: grupa wyszkolonych trenerów, zasób materiałów, metod i doświadczeń.

Street Law: amerykański program polegający na szeroko zakrojonej edukacji prawnej, przede wszystkim uczniów, ale także innych grup społecznych (np. skazanych czy pracowników socjalnych). Do jego podstawowych założeń należą: wykorzystywanie interaktywnych metod nauczania, przekazywanie wiedzy prostym językiem, omawianie atrakcyjnych, praktycznych tematów. W Polsce prowadzony (także pod nazwą „Prawo na co dzień”) na przykład przez studentów wydziałów prawa, którzy uczą prawa licealistów, w ramach „klinik street law”.

Młodzieżowa Wszechnica Praw Obywatelskich:

projekt edukacji prawnej realizowany przez organizacje pozarządowe dla młodzieży. Do prowadzenia zajęć zapraszani byli przede wszystkim lokalni praktycy i specjaliści, a w ramach kursu prowadzący zachęcali uczniów do odwiedzania swoich miejsc pracy – sądu, urzędów, aresztu czy szpitala psychiatrycznego, dzięki czemu przekazywana wiedza miała wymiar praktyczny i konkretny.

Poza działalnością organizacji pozarządowych podejmowany jest szereg inicjatyw *pro bono*, w które angażują się profesjonalści: adwokaci, radcy prawni i sędziowie. Dla przykładu, Krajowa Rada Radców Prawnych była inicjatorem realizowanego we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości programu „Świadomy swoich praw obywatel”. Skupiono się na problematyce funkcjonowania obywatela jako konsumenta i uczestnika obrotu gospodarczego oraz na prawach i obowiązkach obywatela w kontaktach z jednostkami władz wszystkich szczebli. Lekcje były prowadzone *pro publico bono* przez radców prawnych, którzy, wykorzystując swoje doświadczenie zawodowe, przekazywali młodzieży wiedzę w sposób praktyczny i atrakcyjny, np. poprzez omawianie kasusów. Lekcje o prawie prowadziły w szkołach także adwokaci i sędziowie, np. skupieni w stowarzyszeniach sędziów „Iustitia” i „Themis”.

Program „Bezpieczeństwo w szkole dzięki edukacji prawnej”

Uniwersytetu Dziecięcego UNIKIDIS są to zajęcia obejmujące całą Polskę dla dzieci w wieku 6–12 lat. Dotyczą podstawowej wiedzy, co to jest przestępstwo, jak się przed nim bronić, jak reagować itd. Jest on organizowany przy wsparciu kuratoriów oświaty. Zaangażowała się weń znana z telewizyjnego programu sędzia Anna Maria Wesołowska, która przez wiele lat prowadziła w Łodzi autorską edukację prawną dla młodzieży m.in. zapraszając na prowadzone przez siebie rozprawy. Efektem tych działań jest też książka jej autorstwa: „Bezpieczeństwo młodzieży. Poradnik prawny”.

Podejmując rozważania na temat dzisiejszych i potencjalnych adresatów edukacji prawnej, należy uznać, że edukacja prawna powinna być **obowiązkowa przynajmniej na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej**, jednak jej wprowadzenie nie powinno być nagłe i jednorazowe – powinna towarzyszyć uczniom od przedszkola do studiów. Celem nadrzędnym edukacji prawnej ma być **budowanie świadomości prawnej młodych ludzi**. Mogłoby nią zostać również objęci studenci, jednak w formie pewnego uzupełnienia wiedzy (przy założeniu, że w liceum uzyskują podstawową wiedzę). Edukacja prawna nie musi dotyczyć wszystkich kierunków studiów – ważne, żeby jej elementy pojawiały się na tych kierunkach, których absolwenci będą szczególnie potrzebowali tej wiedzy w pracy zawodowej (np. pedagogika, resocjalizacja, polityka społeczna, socjologia). Studenci powinni poznawać także „prawo specjalistyczne” – charakterystyczne dla ich dziedziny, np. prawo gospodarcze na studiach ekonomicznych.

Edukacja prawna dorosłych może być elementem przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, np. w przypadku osób starszych. Dla dorosłych jednak najważniejszy jest **system dobrej informacji prawnej**, dzięki któremu mogliby znaleźć odpowiedzi na nurtujące ich pytania. Dodatkowo powinien istnieć system poradnictwa prawnego, np. w każdej gminie takie miejsce, w którym można by uzyskać informację czy poradę prawną.

Nowa podstawa programowa

Od roku szkolnego 2012/2013 w **pierwszym roku szkoły ponadgimnazjalnej realizowane są treści z zakresu edukacji prawnej** – niezależnie od typu szkoły. Edukacją prawną są objęci wszyscy uczniowie. Podstawa programowa przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” (zwłaszcza jej rozszerzony zakres) wprowadza bardzo ambitny plan edukacji prawnej. W założeniu ta część przedmiotu ma ośwoić uczniów z zasadami prawnymi i niektórymi przepisami oraz nauczyć szacunku dla państwa prawa. Uczniowie mają się także zapoznać z podstawowymi procedurami w urzędach i sądach. Mocny akcent położono na edukację związaną z prawami człowieka.

W nowej podstawie programowej jest duża różnica pomiędzy treściami nauczania dla wszystkich uczniów (zakres podstawowy), a treściami oferowanymi uczniom, którzy będą z „wiedzy o społeczeństwie” (WOS) zdawać maturę (przedmiot w zakresie rozszerzonym). Program w zakresie podstawowym należy ocenić jako dobry w obszarze prawa administracyjnego, karnego i praw człowieka. Jednak wydaje się, że niesłusznie zostały pominięte obszary prawa, z którymi ludzie stykają się najczęściej: prawo cywilne, rodzinne, spadkowe czy konsumenckie. Wiedza i umiejętności w tym zakresie powinny być także obowiązkowo dostarczane uczniowi szkoły średniej.

W zakresie rozszerzonym założenia podstawy programowej są bardzo ambitne, miejscami nawet przesadnie, bowiem zawierają też bardzo szczegółowe treści, które są nauczane w ramach studiów wyższych (dotyczące np. zagadnień teorii prawa). Trzeba jednocześnie zauważyć, że kilka istotnych zagadnień zostało jednak pominiętych. Znajomość prawa